

RAPPORT 2010

# Tidlig intervensjon overfor unge i risiko

---

Elever som skulker skolen  
– prosessen fra identifisering til handling

Kompetansesenter rus – region vest Bergen  
Stiftelsen Bergensklinikkene

**Kompetansesenter rus – region vest Bergen** er ett av syv regionale kompetansesentra innen rusfeltet i Norge, med regionalt ansvar for Hordaland og Sogn og Fjordane. Arbeidsområder er innen forebygging, tidlig intervensjon og styrking av kompetanse i arbeid med rusmiddelavhengige. Kompetansesenteret bistår med råd og veiledning, kurs/konferanser, seminar, erfaringsutveksling og prosjektutvikling.

**Stiftelsen Bergenslinikkene** er en uavhengig, livssynsøytral ideell non-profit og selveiende stiftelse for «mestring av rusproblemer, helse, livsstil og avhengighet» gjennom behandling, forebygging, forskning og undervisning.

Heftets tittel:

**Tidlig intervensjon overfor unge i risiko:**

Elever som skulker skolen – prosessen fra identifisering til handling  
Vibeke Johannessen, Jane Mounteney & Solveig Storbækken

ISBN 978-82-8224-024-6

© Stiftelsen Bergenslinikkene

Rapporten kan bestilles hos:



Kompetansesenter rus – region vest Bergen

Stiftelsen Bergenslinikkene

Vestre Torggate 11, 5015 Bergen.

Tlf 55 90 86 00

Område: Hordaland, Sogn og Fjordane.

Hjemmeside: [www.bergenslinikkene.no](http://www.bergenslinikkene.no)

Spisskompetanse: «Kjønn og rus» og «Foreldrerollen i rusforebyggende arbeid»

Helsedirektoratet er oppdragsgiver for kompetansesenterets virksomhet.

Layout: Camilla Holcroft

# Tidlig intervensjon overfor unge i risiko

---

Elever som skulker skolen –  
prosessen fra identifisering til handling

Vibeke Johannessen, Jane Mounteney & Solveig Storbækken

Å komme i dialog i en tidlig fase med unge som skulker skolen, er viktig for å forhindre videre problemutvikling. I samarbeid med Bergen kommune har Kompetansesenter Rus arbeidet med problemstillingen skulk i flere år. I 2006–2007 ble det gjennomført et prosjekt i samarbeid med Utekontakten der fokuset var rettet mot ungdom og skoleskulk i Bergen. I 2008 gjennomførte Kompetansesenteret en spørreundersøkelse blant elever som skulket skolen i Bergen. Her fant en blant annet at elever som skulker, er belastet av en rekke risikofaktorer relatert til familie, skole, rusmiddelbruk og psykisk helse. Som en oppfølger til Utekontaktens prosjekt og funn fra skulkeundersøkelsen ble det igangsatt et samarbeid med Bergen kommune der fire skoler har jobbet med strategier for å redusere skoleskulk.

I denne rapporten oppsummeres prosessen fra identifisering av problemfeltet og gjennomføring av skulkeundersøkelsen til en praksisrettet tilnærming med formål å redusere skulk i skolen. I rapporten illustreres også de ulike rollene som Kompetansesenteret har hatt gjennom denne prosessen.

## Bakgrunn

Det er godt dokumentert at elever som skulker skolen, ofte har andre sosiale, psykologiske, kognitive og atferdsmessige problemer. Det er mer sannsynlig at de begynner å drikke alkohol før de er myndige, bruker illegale rusmidler, har kriminell atferd, osv. (Hibell et al. 2004; Hegna 2005; Mounteney et al. 2010). Dette innebærer at skulking kan være et problem og et første skritt i en utvikling der en ender opp med å droppe ut fra skolen. Mens vi har forholdsvis gode data på sosial-, helse- og rusmiddelvaner blant skoleelever (NOVA, ESPAD, Bergens-undersøkelsen), har vi tradisjonelt hatt lite informasjon om atferd og behov blant de som ikke er på skolen når slike undersøkelser gjennomføres. Mange ungdomsundersøkelser bruker skoleelever som hovedkilde for å kartlegge rusmiddelvaner, mens vi ser at omtrent 10% av elevene er fraværende ved slike undersøkelser og dermed slett ikke deltar i slike studier. Blant disse kan en anslå at 2–5% sannsynligvis er borte fra skolen uten lovlig grunn.

På området tidlig intervensjon er elever som skulker skolen, en viktig gruppe å følge opp og forstå med henblikk på å kunne utvikle selektive intervensjoner. Fra nasjonalt hold har Helsedirektoratet satt i gang en rekke innsatser for å komme tidlig inn og å nå frem til unge som kan stå i fare for å utvikle problemer, jfr veileder *Fra bekymring til handling IS 1742*.

## UTEKONTAKTENS SKULKEPROSJEKT – en forløper til skulkeundersøkelsen i Bergen

Kompetansesenteret har i samarbeid med Bergen kommune ved Utekontakten arbeidet med skulkeproblematikk siden 2006. Samarbeidet begynte som et resultat av at Utekontakten registrerte en økning av unge på kjøpesentre i skoletiden. Lokale media satte også søkelys på denne problemstillingen, ledere ved kjøpesentrene forsøkte å nekte de unge opphold, og lokalpolitikere uttrykte bekymring.

Ved siden av å arbeide individuelt med ungdom er det også innenfor Utekontaktens mandat å arbeide på gruppe- og systemnivå. I lys av dette tok skulkeprosjektet form, med en strukturell mer enn en individuell tilnærming.

Denne første fasen av arbeidet handlet om å fremskaffe informasjon fra et sett av kilder. Ulike metoder ble brukt for å skaffe til veie kunnskap om gruppen unge som skulket. Som en del av prosjektet gjennomførte medarbeidere ved Utekontakten

- intervjuer direkte med unge som skulket skolen
- observasjoner gjennom oppsøkende arbeid av unge som skulket
- telefonintervjuer med nøkkelinformanter (personer som kunne ha spesiell informasjon)
- litteratursøk på temaet
- en gjennomgang av feltnotater

I denne arbeidsprosessen har kompetansesenteret bistått med opplæring i prosjektmetodikk og veiledning i gjennomføring og rapportskriving.

Det ble etablert et eget team for prosjektet med åtte feltarbeidere. En startet opp med å gjennomføre telefonintervju av nøkkelinformanter der hensikten var å få frem kunnskap, slik at en kunne vurdere hvorvidt skulk ble ansett for å være et problem. Videre ville en tilegne seg kunnskap om hvordan andre tjenester handlet med tanke på denne problemstillingen, og hvordan skolene og andre samarbeidspartnere handlet i forhold til skulk spesielt. I tilbakemeldingene kom det klart frem at skulk ble vurdert som et problem, og at det ikke var en samlet eller koordinert tilnærming for skulkeproblematikk lokalt. Det fantes i liten grad rutiner for å registrere og følge opp ulovlig fravær, og den enkelte skole taklet problemet så godt den kunne. Praksis viste at det noen steder var opp til den enkelte klasselærer om noe ble gjort, mens andre skoler hadde en mer systematisk tilnærming hvor foreldrene til de som skulket, ble kontaktet, og hvor det fantes gode rutiner for arbeidet. Én lærer uttrykte det slik: "Det kan også skje at fravær av potensielt vanskelige elever ikke alltid er uvelkomment."

Gjennom intervjuene med unge som skulket skolen, fikk en også bekreftet mistanken om at de var kjent av en rekke hjelpetjenester fra tidligere, spesielt hos barnevern og politi. Tilbakemeldingene som de unge ga om skoleerfaringene sine, var bekymringsfulle. Generelt ga de uttrykk for at skolen først og fremst var opptatt av at de fremskaffet melding om fraværet, og var mindre interessert i fraværet i seg selv. Mange opplevde også at skolen som system ikke lenger brydde seg om dem, og forklarte at de derfor unngikk skolen.

På bakgrunn av informasjon som fremkom i prosjektet, ble det utformet en handlingsplan, og en rekke tiltak ble foreslått for å kunne imøtekomme problemet skulk. Utekontakten satte opp en oversikt over egne interne rutiner overfor elever som skulket – et viktig initiativ ettersom rådgivningstjenesten deres hadde mange ungdomsskoleelever som kom dit i skoletiden. Det ble også etablert en aktivitetsgruppe på kveldstid for en gruppe elever med skulkeproblemer.

### **Kort oppsummerte funn fra Utekontaktens skulkerapport 2007**

Rapporten viser til at omfanget av skoleskulk i Bergen er vanskelig å anslå da rapporteringssystemet og rutinene for håndtering av skoleskulk er mangelfulle både på klasse- og skolenivå og sentralt. Skoleskulkproblematikk er imidlertid noe som rammer forholdsvis mange elever i grunnskolen, og spesielt på ungdomsskolen. Rapporten peker på at det er mye som tyder på at skoleskulk ikke rammer tilfeldig. Et klart flertall av ungdommene Utekontakten har vært i kontakt med i forbindelse med denne problematikken, har hatt befatning med flere hjelpe- og kontrollinstanser, deriblant både politi og barnevernsvakt. Dette kan peke i retning av antisosial atferd.

Rapporten viser til at skoleskulk er knyttet til ungdom som på ulike måter tar avstand fra skolen, det handler om mistriivsel på skolen, lave akademiske prestasjoner og ambisjoner, mangelfull tilrettelegging i skolen, manglende kontroll og oppfølging fra både foreldre og skole, samt mangelfullt samarbeid mellom ulike instanser. Rapporten peker på fem forhold som fremstår som sentrale for å forebygge skoleskulk:

- Gode rutiner og systemer for å registrere og følge opp fravær
- Tidlig involvering av og godt samarbeid mellom foresatte og aktuelle hjelpetjenester (eksempelvis skolehelsetjeneste, barnevernstjeneste, utekontakt, politi, sosiallærer, PPT, BUP)
- Systematisk arbeid med å ansvarliggjøre elever og lærere for å legge til rette for tilpassede og faglig gode tilbud
- Arbeid for at skolen skal bli en trygg, forutsigbar og inkluderende oppvekstarena
- Rusforebyggende arbeid (Utekontakten i Bergen, rapport 2007)

Det ble prioritert å synliggjøre problemstillingen overfor lokale politikere, spesielt med tanke på å identifisere behovet for en mer overordnet strategi for å registrere og følge opp skulkeproblematikken. En gruppe bestående av representanter fra ledelsen i Bergen kommune, Utekontakten, Universitetet i Bergen og Kompetansesenter Rus ble nedsatt. Her drøftet en et arbeid for å kunne skaffe mer oversikt over problemområdet, og det ble blant annet foreslått å gjennomføre en skoleskulkundersøkelse.

## SKOLESKULKUNDERSØKELSEN

I kjølvannet av det arbeidet som allerede forelå, søkte Kompetansesenteret i 2007 om midler fra Helse-direktoratet, slik at en kunne gjennomføre en spørreundersøkelse om skulkeproblematikk. Formålet med undersøkelsen var å få en bedre forståelse for og innsikt i de sosiale og helsemessige behovene til fraværende/skulkende elever på ungdomsskoletrinnet. Undersøkelsen fokuserte derfor spesielt på hyppigheten av og årsakene til fravær, sosiale og familiære forhold, forståelse for, holdninger til og atferd knyttet til alkohol- og rusbruk samt elevenes kontakt med hjelpeapparatet.

### *Gjennomføring av undersøkelsen*

Skulkeundersøkelsen ble gjennomført i nært samarbeid med Bergen kommune, som var med på å vurdere og utforme spørreskjema og drøfte og implementere virkemidler.

Kompetansesenteret tok først kontakt med den overordnede ledelsen i Bergen kommune og ledelsen i Statens barnevern, Bufetat, for å forhøre seg om muligheten til å få gjennomført en skulkeundersøkelse og få tilgang til aktuelle elever. Instansene ga skriftlig tilbakemelding om støtte til prosjektet.

### *Spørreskjema*

Det ble utviklet et standardisert, semistrukturert spørreskjema med kjernesporsmål hentet fra undersøkelsen "Ungdom og rusmidler i Bergen 2008" (Iversen et al. 2008). Spørsmål fra ESPAD-undersøkelsen ble anvendt (Hibell et al. 2004), og det samme ble spørsmål fra NOVAs skoleundersøkelse (Hegna 2005), "Ung i Bergen"-undersøkelsen (Nævdal 2002) og HEVAS (Samdal, m.fl. 2008). Kompetansesenteret søkte om og fikk godkjenning til å gjennomføre undersøkelsen fra NSD og REK. Ingen enkeltpersoner kunne identifiseres i undersøkelsen, og det ble ikke brukt noen form for personlig identifikasjon.

### *Rekruttering av elever*

Skoleskulkere er per definisjon en ungdomsgruppe som det er vanskelig å nå. Det ble bestemt å gjøre et målrettet utvalg i den hensikt å skaffe et høyest mulig antall elever som hadde skulket skolen. Inklusjonskriteriene for rekruttering var elever mellom 13 og 16 år som enten tidligere hadde hatt mye ulegitimert fravær, eller som man visste hadde fravær fra ungdomsskolen på minst 5 dager eller 30 timer i løpet av de siste seks månedene, uten at de hadde godkjenning fra foreldre eller foresatte. Fire områder ble valgt for å rekruttere unge til undersøkelsen – via ordinære skoler og spesialskoler, barnevernsinstitusjoner, oppsøkende arbeid og fra frivillige organisasjoner/tjenester. Viktig støtte til implementeringen av studien kom fra kjentmenn<sup>1</sup> i ungdomsskolene og feltarbeidere ved Utekontakten i Bergen. Kompetansesenteret sendte ut brev til rektorer ved skolene med informasjon om undersøkelsen, hvor en også inviterte til samarbeid for å kunne gjennomføre undersøkelsen. Skolene som deltok, ble bedt om å orientere foreldrene skriftlig, finne frem til aktuelle elever og invitere dem til å delta på avtalt tid og sted. Skolene fikk videre utsendt et standardbrev som gikk ut til foreldrene, samtidig som de som hadde nettsteder, la ut informasjon om undersøkelsen der. Foresatte ble bedt om å gi skriftlig tilbakemelding til skolen innen to uker dersom man ikke ønsket å delta. Denne formen for passivt samtykke gjorde det mulig for foreldrene å ta elever ut av rekrutteringsgruppen uten at bestemte familier ble stigmatisert.

Barnevernsinstitusjonene fikk tilsendt brev med forespørsel om samarbeid, og dette ble fulgt opp av Kompetansesenteret, som ba dem om å rekruttere aktuelle ungdommer for deltakelse i undersøkelsen. De ansatte fulgte så opp dette og avtalte tid og sted med aktuell ungdom.

<sup>1</sup> "Kjentmann" er en utvalgt person ved skolen som har et beredskapsverktøy og er skolert til konstruktive handlingsalternativer i forhold til elever som ruser seg.

En tredje arena var å oppsøke unge ute, og et team ved Utekontakten rekrutterte aktuelle elever. En siste aktør som deltok, var en frivillig tjeneste i Bergen. De deltok også på informasjonsmøte og rekrutterte elever til undersøkelsen.

### *Støttepersoner*

Ettersom sannsynligheten for lese- og skrivevansker er ansett for å være større hos elever som skulker, enn hos andre elever, ble det bestemt at elevene skulle få en støtteperson som var til stede når spørreskjemaet skulle fylles ut. Støttepersonene fikk så jobben med å lese opp instruksjonen som var gitt på forsiden av spørreskjemaet, de var til stede sammen med eleven mens han/hun fylte ut spørreskjemaet, og samlet inn skjemaet når det var ferdig utfylt og eleven selv hadde lagt det i en lukket konvolutt.

### *Kort om funn*

108 elever på 8., 9. og 10. klassetrinn deltok i undersøkelsen. I utvalget var det 41% som i 8. klassetrinn hadde mer enn fem dagers ulegitimert fravær siste måned, og i 10. klassetrinn var det 52% av utvalget som hadde ulegitimert fravær siste måned. I skulkeundersøkelsen fant man følgende:

- En større andel som bodde med én forelder, enn man fant i Bergensundersøkelsen
- Færre fritidsaktiviteter
- Høye nivåer av psykiske vansker, spesielt blant jenter
- Hyppig forekomst av søvnproblemer
- Hyppig forekomst av kjedsomhet på skolen – den viktigste årsaken som ble oppgitt for skulking
- Konsentrasjonsproblemer, ungdommer som ikke gjorde lekser, og mange som hadde problemer med å lese og skrive.

Likevel trivdes flertallet av ungdommene på skolen, de mente at gode karakterer var viktig, og de hadde planer om å fortsette på videregående skole. Når det gjaldt tobakk og rusmidler, var det

- mye mer sannsynlig at disse ungdommene røykte daglig og mye, sammenlignet med elever på 10. trinn i Bergensundersøkelsen
- større forekomst av ungdommer som drakk ofte og mye, og mange som svarte at de ofte var beruset
- tre ganger så sannsynlig at ungdommene opplevde problemer i forbindelse med at de drakk alkohol (flesteproblemer var det blant jentene)
- halvparten som hadde brukt cannabis
- en femtedel som svarte at de hadde brukt ukjente tabletter som de ikke hadde fått av lege

De fleste i utvalget hadde hatt kontakt med hjelpeapparatet, spesielt barnevern, politi, PPT og helsesøster. Et mindretall hadde ikke hatt kontakt med hjelpeapparatet (Mounteney & Johannessen 2009).

Resultatene fra undersøkelsen viste at ungdommer som skulker mye, kan ses på som en gruppe som opplever problemer på ulike områder, relatert til familie, skole, rusmiddelbruk og psykisk helse. Disse ungdommene, med et etablert skulkemønster fra skolen, er en utsatt gruppe med høy risiko. Undersøkelsen viste at mange hadde kontakt med hjelpeapparat eller offentlige tjenester. De rapporterte betydelige psykiske vansker. Mange rapporterte også om rusmiddelbruk og rusmiddelrelaterte problemer og det i langt større omfang enn hos jevnaldrende som ikke skulker. De var altså en åpenbar målgruppe for tidlig intervensjon. Ut fra undersøkelsen så vi videre et klart behov for kjønnsespesifikke intervensjoner og rusforebyggende innsatser for denne målgruppen. Undersøkelsen viste dessuten at elevene hadde kontakt



med skolen selv om de skulket. Det innebærer også at skolen er en viktig arena for tidlig intervensjon, eventuelt i samarbeid med andre tjenester.

Da skulkundersøkelsen var ferdig, ble det gjennomført en rekke seminar hvor undersøkelsen ble presentert. I første omgang ble funn presentert til skoler, rektorer og oppvekstrådgivere som hadde deltatt i undersøkelsen. Videre ble det gjennomført seminar for overordnet nivå i Bergen kommune – byrådsavdeling, rådgivere, oppvekstetats, rektorer og lærere på forskjellige skoler. I etterkant av forelesningene kom det ofte frem et unisont ”*dette kjenner vi igjen*” – ”*det er slik det er*” – ”*dette visste vi*”. Samtidig ble det gitt uttrykk for at det var fint å få bekreftet dette gjennom forskning. Muligens virket de lokale dataene også som inspirasjon til at man vurderte hvordan man kunne forsterke eller fornye innsatsen lokalt. Undersøkelsen fikk oppmerksomhet da den ble offentlig kjent gjennom lokale media. Noen av funnene er publisert i internasjonalt tidsskrift (Mounteney et al. 2010).

## EN PRAKSISNÆR TILNÆRMING – oppfølgingsarbeid i skolene

Skulkeundersøkelsen ble en forløper til et videre utviklings- og oppfølgingsarbeid. Prosjektet ble støttet økonomisk gjennom ”tidlig intervensjons-midler” fra Helsedirektoratet. Med bakgrunn i funn fra undersøkelsen drøftet man oppfølging i samarbeid med Bergen kommune, og en gikk i nær dialog med noen utvalgte skoler i Bergen. Hensikten med en praktisk oppfølging var på den ene siden å belyse og drøfte kunnskapen i forhold til skulkeproblematikk, og på den andre siden å vurdere endring av praksis. I dette arbeidet ble det tenkt innsatser som skulle virke på både individ- og systemnivå.

Nedenfor presenteres i korte trekk den prosessen som har vært gjennomført i kjølvannet av skulkeundersøkelsen. Kompetansesenteret gikk i dialog med skolene og erfarte da at man hadde ulik praksis for hvordan man håndterte situasjoner der elever av ulike grunner er borte fra skolen. Dette handlet ikke bare om hvordan en skole forholdt seg til registrering av fravær, men også til hvordan man fulgte opp elever som trengte ekstraordinære tiltak. Bergen kommune hadde en overordnet strategi der de hadde bestemt at skolene skulle registrere og følge opp elever med ulegitimert fravær, og det kom tidlig frem at dette ble håndtert ulikt rundt omkring.

Hvordan kunne en så anvende kunnskap fra skulkeundersøkelsen i den praktiske hverdagen? Fire skoler ble invitert til samarbeid, og Kompetansesenteret gikk sammen med dem for å vurdere alternative og mulige virkemidler i kjølvannet av undersøkelsen. Gjennom skulkeundersøkelsen hadde en fått kunnskap om at elevene var i kontakt med skolene selv om de skulket og hadde fravær – kunnskap som var nyttig når man skulle drøfte hvordan mulige innsatser skulle iverksettes.

### *Mål for prosjektet*

I samarbeid med skolene ble det satt følgende hovedmål for arbeidet med skulkeproblematikk:

**Å forbedre praksis med hensyn til oppfølging og tidlig intervensjon overfor elever i ungdomsskolealder med skulkehistorie.**

### **Om arbeidsprosessen**

#### *Utvelgelse av skoler*

Utekontakten er som nevnt en av flere instanser som har kontakt med unge som skulker skolen, og de hadde også kontakt med flere skoler som arbeidet med denne problematikken. Valget og rekrutteringen av skoler ble gjort i samarbeid med Utekontakten. Skolene som ble rekruttert, hadde ulike problemstillinger med tanke på skulke, og de hadde forskjellige rutiner og erfaringer når det gjaldt å følge opp unge som skulker. Felles for skolene var at de var engasjerte og hadde et ønske om å forbedre eller justere rutiner, og et ønske om å delta i arbeidet med å vurdere mer adekvate tiltak tilpasset lokale problemstillinger på skolen. Fire ungdomsskoler ble invitert til å delta i prosjektet, og hver skole ble tildelt midler som kunne bidra til å styrke gjennomføringen av prosjektet.

#### *Litteraturgjennomgang*

Utover den kunnskapen som en hadde fra skulkeundersøkelsen, tok Kompetansesenteret initiativ til å fremskaffe en oversikt over ”god praksis” på feltet. En medarbeider fra Utekontakten fikk i oppdrag å gjennomgå aktuell litteratur som omhandlet rutiner for registrering av ulegitimert fravær og oversikt over innsatser med anerkjente effektive tiltak overfor unge skulkere. Dette arbeidet ble dokumentert i

Arbeidsnotat 2009 – ”Veileder for implementering av effektive intervensjoner rettet mot skoleskulk”. I rapporten konkretiseres hvordan en skal forstå skolefravær, det redegjøres for begrepsforståelse, det gis en kort oppsummering av problemets omfang, og det vises til resultater fra skulkeundersøkelsen. Videre konkretiseres mulige tiltak, prinsipper og modeller for når tiltak bør iverksettes, hvem som kan være igangsettere, og hvilken form intervensjonen kan ha.

#### *Seminar – kickoff*

Ved oppstarten av prosjektet ble skolene, samarbeidsinstanser og administrativ og politisk ledelse i Bergen kommune invitert til et kickoff-seminar. Her deltok det mange representanter fra de fire skolene og skolens støtteapparat, som barnevernsarbeidere, felterarbeidere og representanter fra Oppvekstbyrådet og SLT. Målsettingen med seminaret var å informere og skape engasjement om prosjektet. En fikk kjennskap til Utekontaktens kartlegging og ble kjent med resultater fra skulkeundersøkelsen, og en konkretiserte ideer til utarbeidelse av en lokal plan for implementering av prosjektet ved hver av de aktuelle skolene.

#### *Organisering*

Skulkeprosjektet ble organisert og forankret ved byrådsavdelingen for skole og barnehage i Bergen kommune og ledelsesforankret ved de respektive skolene. Det ble etablert en overordnet gruppe bestående av representanter fra byrådsavdeling skole og barnehage, leder ved Utekontakten og Kompetansesenteret. I hver bydel er det oppvekstrådgivere, og i samlet forum har dette vært prosjektets referansegruppe. Referansegruppen fikk jevnlig informasjon om prosjektet, og de har bidratt med informasjon om prosjektet til øvrige bydeler med tanke på en videreføring i en neste fase.

Kompetansesenteret har samlet de utvalgte skolene til jevnlige møter. I første fase ble det utarbeidet lokale planer ved skolene. Innholdet ved samlingene har omhandlet planlegging, dokumentasjon og fokus på nødvendig kompetanse. Helt i starten ble det overfor skolens ansatte gjennomført en kartlegging av aktuelle kompetanseområder som var ønskelige, og som kunne bidra til å forsterke arbeidet. Ved hver av skolene ble det etablert en lokal prosjektgruppe, og denne skulle ivareta tilretteleggingen med tanke på å dokumentere ulegitimert fravær og arbeide med rutiner for å følge opp aktuelle elever og iverksette tiltak.

På de fire skolene ble det videre jobbet med skulkeproblematikken på individ- og gruppenivå i samarbeid mellom Utekontakten og skolene.

#### *Rutiner for å registrere ugyldig fravær*

Et av innsatsområdene har vært å arbeide med rutiner for å registrere fravær ved skolene. Fraværregistrering kan bidra til å forebygge skulk, og etablering av slike systemer ble sett som en forutsetning for de øvrige innsatsene, som oppfølging av elever og tiltaksutvikling ved skolene. Det var ulik praksis, og første fase handlet om å arbeide for en felles registrering av fravær, slik at en i en avgrenset tidsperiode fikk målt fraværet likt ved alle skolene.

Skolene er lovmessig forpliktet til å registrere fravær, og dette skal fremkomme på vitnemålet til uteksaminerte 10.-klassinger. En problemstilling som kom frem, var hvorvidt ugyldig fravær skulle registreres på en annen måte enn det gyldige. Eksempelvis var det slik at en skole som anvendte et elektronisk system, slett ikke hadde mulighet for å differensiere på disse registreringene, mens andre med manuelle systemer fant det problematisk å skulle gjøre det. De manuelle systemene ble også ført noe ulikt både mellom skolene og innad i de enkelte skolene. Dermed ble det risiko for at fraværet i seg selv kunne bli tolket ulikt.

### *Oppfølgingsrutiner*

Ved siden av arbeidet med rutiner for fraværsregistrering har en arbeidet med hvordan en skulle følge opp den enkelte elev. Skolene har løst dette ulikt og tilpasset det til lokale behov med bakgrunn i skolenes særlige utfordringer. En registrerer at tiltakene er forskjellige ved skolene, men felles er det at en tar tak i problemene når det registreres skulk, og hver skole konkretiserer gjennomføringen i en handlingsplan. De lokale forholdene er ulike med tanke på kjønn, minoritetsproblematikk, atferd relatert til skulk, etc. Kort fortalt har innholdet i oppfølgingsarbeidet omhandlet følgende:

- Hver kontaktlærer er ansvarlig for å følge opp elever og melde fra videre om fraværet (timelærer fører fravær og melder fra til kontaktlærer ved ugyldig fravær).
- Oppfølgingssamtaler gjennomføres sammen med helsesøster ved skolen.
- Foresatte kontaktes ved ugyldig fravær.
- Individuell oppfølging gjennomføres ved at kontaktlærer følger "tett på elevene".

### *Kompetanseutvikling*

Ved oppstart av prosjektet ble det kartlagt områder for kompetanseutvikling. Felles for skolene var at de anså det som viktig å ha fokus på "den nødvendige samtalen". Dette handlet om hvordan man skulle samtale med både elever og foresatte der problemstillingen var relatert til skulk. I prosjektet ble det tilrettelagt for kurs i samtalemetodikk overfor elever og foresatte. En anvendte kunnskap fra Motiverende samtale (MI), og dette ble spesielt tilrettelagt for målgruppen, med eksempler på hvordan man kunne samtale med elever og foresatte. Det er i prosjektet utarbeidet en veileder som skolens medarbeidere har fått, og som skal være en støtte i forbindelse med gjennomføring av den nødvendige samtalen (Storbækken 2010).

## Implementering av tiltak i skolene

Fire ungdomsskoler i Bergen kommune ble altså invitert inn i prosjektet. Før prosjektstart hadde alle skolene pågående innsatser ved skulk. Nye innsatser ble nå vurdert i lys av funn fra skulkeundersøkelsen, og resultatene fra undersøkelsen ble brukt aktivt i diskusjoner med skolene. Planleggingsgruppen trakk frem forskjellige problemstillinger fra undersøkelsen, og Kompetansesenteret kunne reanalysere data, slik at funn ble anvendt i diskusjon av tiltak. Eksempelvis ønsket to skoler å prioritere arbeid med elever som skulket enkelttimer, og i den forbindelse undret en på om disse elevene hadde andre karakteristika enn elever med tynge skulkproblematikk. Slikt interaktivt arbeid med dataene gjorde skolene i stand til å skreddersy tiltak for denne gruppen av elever. Hver skole utarbeidet en tiltaksplan. Skolene valgte ulike innsatser, og samlet kan en kort oppsummere disse slik:

- Man har en konkret handlingsplan internt i skolen: Hvem gjør hva når fravær avdekkes.
- Rutiner og prosedyrer presenteres for foreldre ved oppstart i ungdomsskolen.
- Det er forutsigbare rutiner, alle vet hva som skjer, og en følger tett på aktuelle elever.
- Det er spesielt fokus på enkelttimer med fravær – fag som kroppsøving og fremmedspråk.
- Lærere er synlige i skolens uterom og tar kontakt med elever som ikke er i klassen.
- Man har gruppetiltak for utvalgte elever – oppfølging med alternativt tilrettelagt skoletilbud.
- Det er samarbeid mellom skole og pårørende.
- Man har tilrettelagt tiltak der skolen samarbeider om aktiviteter utenfor skoletid.
- Lærere på barne- og ungdomstrinnet samarbeider for å sikre en god overgang for elevene.
- SLT-midler benyttes; en assistent fulgte opp utvalgte elever med aktiviteter i storefri.
- Lærerne tar kontakt med elever som vandrer mye i skolen, og får dem tilbake til timen.

Tabell 1: **ELEVER SOM HAR SKULKET ENKELTTIMER DE SISTE TO UKENE, SAMMENLIGNET MED ANDRE ELEVER SOM HAR SKULKET**

	ENKELTTIMER ELEVER n.31	ANDRE ELEVER n.76
	61% gutter 39% jenter	51% gutter 49% jenter
Født i Norge	87%	77%
8. klasse	23%	14%
9. klasse	23%	36%
10. klasse	55%	51%
<b>Trivsel på skolen</b>		
Trivsel på skolen	47%	63%
Konsentrasjonsproblem	81%	80%
Lese- og skriveproblemer	45%	54%
Ønske om å gå videregående skole	84%	74%
<b>Skulke relatert til bestemte fag</b>		
Skulke relatert til bestemte fag	53%	37%
Var ved skolen da de skulket	45%	21%
Var hjemme	32%	55%
Var sammen med venner	61%	66%
Fritid – ikke medlem av organisasjon	45%	46%
Noen gang røykt	74%	83%
Aldri brukt alkohol	23%	24%
Drukket ti flasker eller mer sist gang de drakk	30%	17%
Drukket ti ganger eller mer i løpet av siste 6 md.	27%	26%
Ikke hatt noe rusinformasjon i skolen	48%	31%
Ved rusrelatert bekymring – ville de ønsket å snakke med:	26% helsesøster	33% venner
	26% venner	23% vet ikke
<b>Kontakt med hjelpetjenester</b>		
Barnevern	16%	54%
BUP	36%	40%
PPT	39%	50%
Helsesøster	39%	59%
Utekontakten	16%	37%
Politi	32%	49%

## Hva er spesielt med skulkeprosjektet og arbeidsprosessen som er anvendt?

Gjennom fire års arbeid med skulkeproblematikk synliggjøres en arbeidsprosess med ulike innsatser. Kompetansesenteret har hatt ulike oppgaver og roller, og anvendt forskjellige virkemidler. Arbeidet kan deles inn i tre faser:

**FASE 1** (2006–2007) – gi samarbeidspartnerne opplæring i prosjektmetodikk og veilede for å kunne dokumentere skulkeproblematikk i rapport. Ut fra dette arbeidet fremkom det behov for bedre kunnskap om skulkeproblematikk, noe som ledet til en spørreundersøkelse om temaet.

**FASE 2** (2007–2008) – utvikle og gjennomføre en skoleskulkundersøkelse blant elever som tradisjonelt er vanskelige å nå frem til. Med bakgrunn i funn fra spørreundersøkelsen ble det gjennomført en rekke møter og samhandling med ledelsen ved skolene. Resultatene fra skulkeundersøkelsen satte søkelyset på praksis og behov for endring og ledet til et prosjekt hvor en skulle implementere og utvikle tiltak lokalt ved utvalgte skoler.

**FASE 3** (2009–2010) – lede og implementere et sett av virkemidler i utvalgte skoler. Virkemidler som er anvendt i denne sammenheng, er å sikre registrering av og rutiner ved skolefravær, arbeide med tiltak som tilrettelegges til lokale forhold ved skolene, og sikre nødvendig kompetanse blant skolepersonell for å få gjennomført utviklingsarbeidet.

I de forskjellige fasene i prosjektet illustreres en rekke av de rollene som Kompetansesenteret kan inneha ved utvikling av tidlig intervensjonsarbeid. Kort oppsummert omhandler dette:

- Opplæring – kartleggingsmetodikk – samtalemotodikk – prosjektmetoder, forskningsmetodikk
- Veiledning – prosjektprosess, dokumentasjon og rapportskrivning
- Forskning – utarbeide design, gjennomføre spørreundersøkelse, publisere funn
- Prosjektledelse – utvikle, organisere og arbeide med implementering
- Dokumentasjon – prosjektrapport, utvikle kartleggingsverktøy i arbeidet, publisere akademiske artikler

### *Å implementere kunnskap for å forbedre praksis*

Etter hvert finnes det mye kunnskap om faktorer som spiller inn når en skal implementere kunnskap for å endre eller forbedre praksis. I evalueringen av Regionprosjektet trekker Baklien mfl. (2007) frem en rekke suksesskriterier. Med kunnskap herfra og på bakgrunn av erfaring med skulkearbeidet kan en oppsummere følgende hovedtrekk:

- Prosjektet forankres i overordnet ledelse samt i lokal ledelse der prosjektet skal gjennomføres.
- Prosjektet må være styrt av opplevde og uttalte behov for endring.
- Arbeidet må være styrt av engasjement og begeistring.
- Det må være ressurser/midler til å gjennomføre nye tiltak.
- Prosjektet må både ha lokalet og sentralt eierskap.
- Lokale mål og prioriteringer bestemmes av deltakerne.
- Prosessen må påvirkes lokalt.
- Prosjektet må få/gis status der overordnede uttrykker kontinuerlig støtte til utviklingsarbeidet.
- Prosessen som settes i gang, må skje over lengre tid.
- Det må bygges kompetanse som er tilpasset og går parallelt med utviklingen av prosjektet, og en må være lydhør overfor behov for kompetanse underveis i prosessen.

Kunnskapen tilsier at lokalt eierskap er nødvendig, men hva innebærer egentlig det? På den ene siden at det gjøres beslutninger om hva som skal gjennomføres. Samtidig vil det å eie relateres til at det en gjør, er ønsket, og dermed bli lettere å prioritere. I tillegg må en kjenne til og få kunnskap om hva som skal gjøres, slik at en kan delta, ta ansvar og utføre oppgavene. Parallelt må det kontinuerlig gis støtte fra overordnede. I denne sammenheng var den overordnede ledelsen flere nivåer i organisasjonen: kommunens politiske og administrative ledelse, mellomnivå med oppvekstrådgivere, og lokalt skolens ledere og ansatte. I dialog med administrasjonen drøftet en funn fra undersøkelsen, slik at en kunne konkretisere overordnede mål. Målene for skulkearbeid var kjente og formulerte mål for kommunen fra tidligere arbeid, så spørsmålet ble også: Hva er det nye? Er det noe som skal gjøres nytt og annerledes? Kompetansesenteret var i dialog, utvekslet informasjon fra undersøkelsen, drøftet denne og arbeidet med å forstå betydningen av hva som lå bak. Kommunen trakk veksler på det de allerede hadde av innsatser, og frembrakte og synliggjorde pågående innsatser. Ut fra dette kunne en vurdere eventuelle gap mellom pågående praksis og en ønsket praksis. Som kompetansesenter blander en seg inn i andres arbeidsområder; det krever både pågåenhet og varsomhet. Skulkeproblematikk er sårbart for de unge og sårbart som tema fordi det er en uønsket situasjon. Utekontaktens "virkelighetsstemme" synliggjør behov for samlede og koordinerte tjenester.

### *Samarbeidsinstanser*

Kompetansesenteret har samarbeidet med en rekke partnere i flere faser og med ulikt innhold. Det er blitt gitt opplæring til medarbeidere ved Utekontakten omkring prosjektmetodikk i første del av arbeidet. Det er utformet rapporter hvor medarbeidere har veiledet om prosjektarbeid og hvordan en kan arbeide i en prosess for å nå mål om å endre praksis. Det er videre gitt veiledning i planlegging og metodikk, og en har drøftet virkemidler for å implementere arbeidet..

I prosjektfasen ble det skrevet to rapporter, og det ble gjennomført et litteratursøk for å fremskaffe kunnskap om virkemidler relatert til skulkeproblematikk. Flere medarbeidere fra samarbeidende instanser var med på å gjennomføre spørreundersøkelsen, og i forarbeidet holdt en flere møter der en diskuterte hvordan en kunne gjennomføre selve undersøkelsen blant elever som skulket.

I arbeidet med å få tilgang til elever ble det etablert samarbeid med ledelsen i Bergen kommune, skoleledelsene, kjentmenn ved skolene og Bufetat, som er ansvarlig for unge i barnevernsinstitusjoner. Utekontaktens medarbeidere har hatt en rekke roller. Utekontakten gjennomførte den første rapporten, og dette satte et faglig og politisk fokus på temaet, noe som synliggjorde behov for mer kunnskap på feltet og behov for å endre praksisen ved skolene. Fagpersoner ved Kompetansesenteret ved Bergensklinikkene og Universitetet i Bergen var med på å utarbeide spørreskjema og har vært ansvarlig for å publisere artikler basert på funn fra skulkeundersøkelsen. Gjennom prosjektet samarbeides det om målene, og en sørger for enighet og oppslutning omkring problemet og virkemidlene som skal benyttes. Det blir et felles fokus, og dette sørger for engasjement.

Da skolene ble valgt ut, ble det invitert til et kickoff-seminar. Her ble funn fra undersøkelsen og resultatene fra litteratursøk om virkemidler gjennomgått, og en drøftet organisering av arbeidet.

Skolene som har deltatt i prosjektet, har hatt som mål å endre praksis med tanke på rutiner for registrering og å implementere lokale tiltak som er tilpasset den enkelte skole. Oppsummert har samtlige konsentrert seg om hvordan man skal samtale med elever og pårørende som er aktuelle som målgruppe. Den vanskelige eller nødvendige samtalen ble tatt hånd om på den måten at alle deltakerne fikk kurs i "motiverende samtale". Kurset ble tilrettelagt spesielt for prosjektet og inneholdt illustrasjoner som var



kjente for prosjektmedarbeiderne. Slik kunne en relatere det til arbeidet med å styrke samhandlingen mellom skolen og elever/pårørende.

Skolene har kontinuerlig deltatt i samarbeidsmøter ledet av Kompetansesenteret hvor en har delt erfaringer, blitt orientert og drøftet forhold omkring praksis. Gjennom slike møter deles ferdigheter og kunnskap, noe som kan bidra til at man utvikler nye ideer, endrer praksis eller kommer med innspill som kan forsterke arbeidet. Samlingene kan bidra til at det oppstår felleskap, slik at engasjementet og fokuset opprettholdes.

### *Fleksibilitet*

Skoleskulkprosjektet er et utviklingsarbeid som tydeliggjør og synliggjør de mange mulighetene Kompetansesenteret har ved å bistå samarbeidspartnere. Å utvikle kompetanse for å endre praksis inkluderer oppgaver som viser at en er fleksibel og har mulighet til å ta hensyn til lokale behov underveis i prosessen, og til å følge tett på samarbeidspartnere. Dette handler om å veilede både i forhold til plan- og prosjektprosesser. Spørreundersøkelsen som ble gjennomført, ble anvendt slik at samarbeidspartnere kunne respondere på funn og drøfte dem både i forhold til sin egen praksis og en lokal skolesituasjon (*What's in it for me?*). Dette ga dem mulighet til å vurdere tiltak ut fra behov ved den enkelte skole.

Alle samarbeidspartnere pekte på behovet for kompetanse relatert til å samtale med den unge eller pårørende. Kompetansesenteret utarbeidet da et mer skreddersydd todagerskurs basert på Motiverende intervjuing, som ble tilrettelagt spesielt for denne målgruppen. I prosjektperioden ble det utviklet en rekke verktøy: intervjuing/spørreskjema (fase 1), spørreundersøkelse/skjema til elever (fase 2), fraværsregistrering (fase 3) og utarbeiding av veileder for god praksis (fase 3).

### *Skulk og rus*

Skulkeprosjektet er en tidlig intervensjonssatsing med overordnet mål om å redusere bruken av rusmidler blant unge. Skulk kan være en risikofaktor, eller det kan bidra til å forsterke risikobildet med tanke på bruk av rusmidler i tidlig alder. Skulkeundersøkelsen viste at elevene som skulker, bruker mer rusmidler og har kjennskap til miljøer som bruker illegale rusmidler. I det konkrete og praktiske arbeidet handlet innsatsen ikke om rus, men om å få redusert det ugyldige fraværet. Tiltakene som skolene iverksetter, handler om å inkludere, opprette kontakt/dialog og skape ikke-stigmatiserende forhold av elevene som følges opp.

### *Forankring*

Kompetansesenteret vektla at utviklingsarbeidet ble forankret i kommunenes toppadministrasjon og samtidig i skolens lokale overordnede ledelse. Mellomledernivået der oppvekstrådgiverne deltok, referansegruppen ble et viktig sted for utveksling av erfaringer fra arbeidet. Dette innebar at de ulike problemstillingene har vært kontinuerlig drøftet med ledelsen. I samarbeid har en drøftet skulkeundersøkelsen fra oppstarten via utvelgelsen av unge og til utviklingsarbeidet knyttet til utvalgte skoler. Toppforankring innebærer både at ledelsen er orientert om prosjektet, at det blir rapport om prosjektet, og – like viktig – at ledelsen gir aktiv støtte til prosjektet, og at det besluttes å satse. Oppvekstrådgiverne fikk etter hvert i prosjektet en rolle som pådrivere/"begeistrere" og arbeidet videre med å få til implementering til andre skoler. Det har vært samarbeidet med Utekontakten i hele prosessen, og de har deltatt i alle leddene i arbeidet. Utekontaktens involvering var sentral; de ble et talerør for problemet skulk ettersom de har blikket ut mot ungdomsgrupper som sliter, og bidro til å legitimere nødvendigheten av å arbeide med skulkeproblematikk.



Utekontakten hadde kunnskap fra feltet og kunne vurdere aktuelle skoler ut fra hvor engasjerte de var i problemstillingen.

#### *Å utfordre funn fra skulkeundersøkelsen – en interaktiv prosess*

Ved gjennomgang av resultatene fra undersøkelsen ble det fort slik at skolene kunne gjenkjenne bestemte forhold, mens andre kunne være mer perifere. En slik interaktiv prosess utfordret spørsmålet om hva som kunne være gyldig for den enkelte skole, og dette ble en rettesnor for valg av tiltak ved den enkelte skole. Skolene hadde ved oppstarten av skulkeprosjektet både ulik praksis og forskjellige behov.

#### *Entusiasme og deltakelse*

Å kunne gjenkjenne problemet, hva som gjelder for skolen, og vurdere hva som trengs, ble en motivasjonsfaktor. Når en har samlet skolene, har en synliggjort praksis for hverandre, noe som igjen bidro til at en vurderte hverandres løsninger og muligheter lokalt. En slik erfaringsutveksling og prosess må også ses på som kompetansegivende – som noe som kan bidra til at en ser andre løsninger og muligheter ved sin egen skole. Kanskje kan det også motivere til en konstruktiv konkurranse. Oppmerksomhet bidrar til at en må vise frem lokale virkemidler og samtidig fortelle hva en faktisk gjør. Rapporteringen går derfra til den overordnede ledelsen, slik at det blir synlig, og arbeidet fører til at en ”får flere ting til å henge sammen”. Hver av skolene ble tildelt stimuleringsmidler til frikjøp av lærere, slik at en hadde anledning til å gjennomføre det praktiske arbeidet. Skolene brukte midlene også til andre lokale formål som sikret at prosjektet ble gjennomført.

#### *Utfordringer*

Skulkeprosjektet illustrerer samtidige prosesser der Kompetansesenteret innehar flere roller som samarbeidspart til en kommune. Rollen kan i all enkelhet betegnes som en veilederrolle som helt konkret handler om å oppmuntre, motivere, støtte og fremskaffe kunnskap, kompetanse og ressurser i arbeidet. For å kunne gjennomføre forandringsarbeid – som i denne sammenheng inkluderer registrering av skoleskulk og rutiner for å følge opp elevene og rutineene – ligger ansvaret, utformingen og iverksettingen i skolens og kommunens tjenesteapparat. Den samtidige prosessen i arbeidet er det utfordrende og interessante – når kommunen er utfører.

### **Dokumentasjon – resultater fra arbeid i prosjektet**

I skulkeprosjektet er det utarbeidet følgende:

- Utekontaktens skulkerapport (2007)
- Arbeidsnotat om virksomme strategier i arbeid med skulkeproblem (rapport 2009)
- Skulkeundersøkelse (rapport 2009)
- Rutiner for registrering av skulk (2010)
- Handlingsskjema (hvem gjør hva) (2010)
- Veileder – bekymringsamtale om skoleskulk mellom skolepersonell og foresatte (2010)
- Progresjonsrapport – arbeidet ved deltakende skoler – en tiltaksmeny – summert gjennom intervensjoner ved skolene (2010)
- Publikasjon i tidsskrift: Health Education Research Production Team, Oxford Journals, Oxford University Press (2010)

## Videreføring av skulkeprosjektet

Skulkeprosjektet inngår i Kompetansesenterets satsing på tidlig intervensjon overfor unge i risiko. Gjennom skulkeprosjektet har en satt fokus på en svært vesentlig problemstilling i arbeidet med å forebygge rusproblematikk. Resultatene fra undersøkelsen synliggjør en sårbar gruppe som har behov for oppfølging. Skolene gjorde seg ulike erfaringer og tilrettela for forskjellige innsatser, avhengig av hvordan de vurderte de lokale forholdene. Kontinuerlige samlinger med skolene har også bidratt til at erfaringer har blitt utvekslet, og at en har fått støtte for de innsatser som er gjort. Videreføring av skulkeprosjektet vil skje i samarbeid med Bergen kommune ved byrådsavdelingen. Samtidig vil Kompetansesenteret nyttiggjøre seg av de erfaringene som nå er gjort, og tilrettelegge for innsatser i andre kommuner i regionen.

### REFERANSER

- Baklien, B., Pape, H., Rossow, I. & Esbjerg Storvoll, E. (2007): Regionprosjektet – Nyttig forebygging? Evalueringen av et pilotprosjekt om lokalbasert rusforebygging. Sirius-rapport 2007.
- Berg, I., Butler, A., Franklin, J., Hayes, H., Lucas, C. & Simms, R. (1993): DSM-III-R disorders, social factors and management of school attendance problems in the normal population. *Journal of Child psychology and psychiatry*, 34, 1187–1203.
- Hegna, K. (2005): Det store likestillingsprosjektets barn? Endringer i kjønnsforskjeller blant ungdom 1992–2002. NOVA-rapport 25/05.
- Hibell, B., Andersson, B., Bjarnasson, T., Ahlstrøm, S., Balakireva, O., Kokkevi, A. & Morgan, M. (2004): The ESPAD Report. The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs.
- Iversen, E., Skutle, A., Bolstad, A. & Knoff, R (2008): Ungdom og rusmidler i Bergen 2008. Stiftelsen Bergensklinikkene.
- Kearny, C.A., Silverman, W.K. (1996): The evolution and reconciliation of taxonomic strategies for school refusal behavior. *Clinical psychology: Science and practice*, 3, 339–354.
- King, N.J. & Bernstein, G.A. (2001): School Refusal in Children and Adolescents: A Review of the Past 10 Years. *Journal of the American academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 40:2, 197–205.
- Mounteney, J., Haugland, S. & Skutle, A. (2010): Truancy, alcohol use and alcohol-related problems among secondary school pupils: a Norwegian study. *Health Education Research*. In press.
- Mounteney J. & Johannessen, V. (2009): Skoleskulkundersøkelse 2008. Rapport. Stiftelsen Bergensklinikkene 2009.
- Nævdal, F. (2002): Ung i Bergen 2002: Ungdom i skole og fritid: En beskrivelse av hverdagsforutsetninger for 10. klassinger i bydelen Laksevåg, Arna, Årstad og Ytrebygda.
- Reid, K. (2005): The causes, views and traits of school absenteeism and truancy: an analytical review. *Research in Education* 74, 59–82.
- Storbækken, S. (2010): Veileder – bekymringssamtale mellom skolepersonell og foresatte. Stiftelsen Bergensklinikkene 2010.
- Samdal, O., Manger, M., Brunborg, G. & Torsheim, T. (2008): Helse og trivsel blant barn og unge. Resultater fra "Helsevaner blant skoleelever" (HEVAS). HEMIL-rapport, HEMIL-senteret, Psykologisk fakultet, Universitetet i Bergen.
- Utekontakten i Bergen (2007): Skoleskulk. En prosjektrapport. Nr. 03/07. Bergen kommune.
- Øia, T. (2007): Ung i Oslo, Levekår og sosiale forskjeller. NOVA-rapport 6/07.
- Veileder for implementering av effektive intervensjoner rettet mot skoleskulk.
- Arbeidsnotat utgitt av Stiftelsen Bergensklinikkene, 2009.